

Działania proekologiczne podejmowane w dziedzinie ekologii w Gminie Rymanów

„Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Rymanowie”

Zakres prac objętych niniejszym przedsięwzięciem obejmował działania zmierzające do zapewnienia skutecznych i efektywnych systemów zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych w Gminie Rymanów.

Celem przedsięwzięcia było wyposażenie Aglomeracji Rymanów w infrastrukturę techniczną umożliwiającą:

- odbiór i oczyszczenie ścieków komunalnych zgodnie z wymogami Dyrektywy 91/271/EWG oraz Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego,
- przyczynienie się do spełnienia przez aglomerację Rymanów wymogów Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych,

Przedsięwzięcie zostało zrealizowane w dwóch etapach.

Pierwszy etap obejmował:

- wybudowanie dwóch komór stabilizacji osadu nadmiernego,
- silosu na wapno
- zadaszonogo placu składowego osadu odwodnionego
- wyremontowanie budynku stacji odwadniania osadu wraz z wymianą wyposażenia

Drugi etap związany z modyfikacją i rozbudową procesu oczyszczania obejmował:

- remont:
  - piaskowników
  - osadnika Imhoffa
  - zbiornika retencyjnego
- przebudowę:
  - pompowni ścieków i osadów z halą dmuchaw
  - komory rozprężania z kratą schodkową
  - porcjowego reaktora biologicznego
- budowę:
  - piaskowników
  - porcjowego reaktora biologicznego II
  - stacji koagulanta II
  - stacji zlewnej
  - filtra powietrza

Wraz z w/w obiektami zostały wykonane niezbędne przewody międzyobektowe oraz instalacje elektryczne i aparatura kontrolno – pomiarowa.

Inwestycja obejmowała również zakup samochodu do mycia i udrażniania przewodów instalacji kanalizacyjnych

Ponadto w ramach realizacji przedsięwzięcia przeprowadzono działania edukacyjno – promocyjne:

1. Konkurs dla dzieci i młodzieży „ WODA – CZŁOWIEK – ŚRODOWISKO”

Konkurs skierowany był do uczniów z klas gimnazjalnych I - III z Gminy Rymanów i polegał na przygotowaniu prac plastycznych. Podczas podsumowania konkursu, które miało miejsce w

Urzędzie Gminy Rymanów, został przeprowadzony wykład nt. *znaczenia wody w życiu człowieka, kształtowania postaw i zachowań proekologicznych oraz świadomości ekologicznej*. Z nadesłanych prac zorganizowano wystawę, a dla uczestników przygotowano nagrody.

2. Konferencja prasowa

Konferencja prasowa poświęcona została sprawom realizacji przez Gminę zadań związanych z systemem wodno – kanalizacyjnym oraz podsumowująca dotychczasowe efekty i najbliższe plany związane z realizacją projektu.

3. Konferencja podsumowująca

W konferencji wzięli udział m.in. przedstawiciele władz samorządowych, Radni Rady Miejskiej w Rymanowie, sołtysi, przedsiębiorcy i instytucje działające na terenie gminy, projektanci, wykonawca inwestycji i inspektorzy nadzoru, dziennikarze, a także przedstawiciele Zakładu Gospodarki Komunalnej, który eksploatuje obiekt.

Uczestnicy konferencji, mogli naocznie zapoznać się z efektami projektu, wizytując oczyszczalnię ścieków.

Ogólny koszt projektu – **8 187 486,74 zł**, w tym,

1. Środki własne Gminy Rymanów - **4672189,93 zł**

2. Dofinansowanie:

Etap I – Działanie „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 w kwocie – **776 365,00 zł**

Etap II – Fundusz Spójności działanie 1.1 Gospodarka wodno – ściekowa w aglomeracjach powyżej 15 tys. RLM priorytetu I Gospodarka wodno – ściekowa Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007 - 2013 w kwocie – **2 738 931,81 zł**

Pkt. 12. Działalność proekologiczna (ogólnie) w latach 2013–2018

W latach 2013-2018 Gmina Rymanów na działania związane z gospodarką komunalną i ochroną środowiska przeznaczyła kwotę – 38 033 878,53 zł

Wszelkie działania proekologiczne, mające na celu ochronę środowiska, aby były skuteczne muszą być wykonywane systematycznie, aby miały sens, muszą być wsparte przez gminę.

Realizacja strategii zrównoważonego rozwoju na terenie Gminy Rymanów staje się coraz bardziej widoczna. Realizuje ona cele społeczne, ekonomiczne i ekologiczne, czyli łączy działania mające na celu zaspokojenie podstawowych potrzeb społeczeństwa, polepszenie jakości życia, zapewnienie odpowiedniej ilości dóbr i usług z działaniami na rzecz polepszenia stanu środowiska naturalnego i ochronę jego dóbr.

Aby działania te miały trwały efekt prowadzona jest również odpowiednia edukacja proekologiczna dla wszystkich mieszkańców gminy, nie tylko w szkołach. Bez świadomego włączenia się różnych grup społecznych w tworzenie strategii ekologicznej, a potem jej realizację nawet najlepsze działania na rzecz ochrony środowiska nie będą skuteczne.

Gmina realizuje obowiązki z zakresu ochrony środowiska, poprzez wiele działań, których opis zawarty jest również w Strategii Rozwoju Gminy. Dokument ten zawiera plany o kilkuletniej perspektywie dotyczące nie tylko bieżących zadań związanych z ochroną środowiska, ale także strategii inwestycyjnych, które nie będą ujemnie wpływać na przyrodę.

1. Ochrona gleby / Gospodarka odpadami (% ludności/gospodarstw objętych zorganizowany zbiórka odpadów, składowisko odpadów, selektywna zbiórka)

Od 1994r na terenie Gminy Rymanów prowadzony jest powszechny, zorganizowany ogólnie – gminny system zbiórki odpadów komunalnych. W 2013 roku, po wejściu w życie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w Gminach, Gmina Rymanów przejęła obowiązek gospodarowania odpadami komunalnymi od właścicieli nieruchomości zamieszkałych zlokalizowanych w granicach administracyjnych Gminy. Nowym systemem zostały objęte wszystkie nieruchomości zamieszkałe na podstawie deklaracji składanych przez właścicieli.

Uchwałą Rady Miejskiej w Rymanowie wprowadzono zwolnienie w części z opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi na terenie Gminy Rymanów. Przedmiotowe zwolnienie dotyczy osób będących członkami rodzin wielodzietnych i zamieszkujących z taką rodziną na nieruchomości, posiadających Kartę Dużej Rodziny i którzy zadeklarowali zbieranie odpadów komunalnych w sposób selektywny. Wysokość zwolnienia wynosi 100% miesięcznej stawki opłaty na trzecie i kolejne dziecko w rodzinie.

Zbiórka odpadów komunalnych na terenie Gminy Rymanów prowadzona jest w sposób selektywny w systemie kolorowych worków. Odbiór odpadów komunalnych od mieszkańców prowadzony jest spod nieruchomości – odpady zmieszane i odpady segregowane. Segregacja odpadów prowadzona jest u źródła z podziałem na frakcje: tworzywa sztuczne i metal, szkło, papier, odpady biodegradowalne, odpady zmieszane i popiół.

Od 2019r zbiórka odpadów problemowych (elektrośmieci, odpadów wielkogabarytowych, zużytych opon prowadzona jest dwa razy w tygodniu, na Punkcie Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Rymanowie (dotychczas prowadzona była raz na kwartał).

Wszystkie odpady komunalne (zmieszane i segregowane) są przekazywane do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK) w Krośnie. Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny przekazywany jest firmie zewnętrznej.

Zużyte baterie i akumulatory zbierane i odbierane są przez placówki handlowe detaliczne i hurtowe, które w swojej ofercie handlowej posiadają takiego typu asortyment.

Na terenie Kółka Rolniczego w Rymanowie funkcjonuje punkt skupu złomu i metali kolorowych.

Do 2017r. na terenie Gminy rozstawione były pojemniki PCK na odzież i tekstylia. Obecnie odpady tego rodzaju są odbierane w formie workowej, przez podmiot zewnętrzny w formie bezpłatnej.

Mieszkańcy mają również możliwość oddania popiołów z palenisk domowych, które podobnie jak inne rodzaje odpadów zbierane są w systemie workowym i odbierane spod nieruchomości.

Gmina Rymanów nawiązała współpracę z aptekami, zakupiono pojemniki (konfiskatory) na przeterminowane leki, które rozstawione w aptekach i punktach aptecznych dają mieszkańcom gminy możliwość pozbycia się przeterminowanych leków.

Koszt obsługi pojemników to kwota **1626,40** zł brutto/rok za ich opróżnienie i unieszkodliwienie 0,270 Mg przeterminowanych leków.

W dniu 5 października 2012 r. Rada Miejska w Rymanowie uchwaliła i przyjęła „Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Rymanów na lata 2012 -2032”. Od czasu przyjęcia „Programu..” mieliśmy możliwość udzielania dotacji oraz ubiegania się o środki z WFOŚiGW oraz NFOŚiGW na odbiór, transport i unieszkodliwienie odpadów na wysypisku. Od 2018r nie mamy już jednak takiej możliwości i zadanie to realizujemy ze środków własnych Gminy Rymanów.

Do końca 2017 roku na terenie gminy zlokalizowane były Mobilne Punkty Selektywnej Zbiórki Odpadów, typu dzwon oraz kontenery. Punkty te były ogólnodostępne i prowadzona była w nich zbiórka odpadów selektywnie zebranych. Od stycznia 2018 roku Mobilne Punkty Selektywnej Zbiórki Odpadów zostały zlikwidowane. Powodem likwidacji punktów było podrzucanie odpadów przez mieszkańców i firmy z innych gmin, a tym samym tworzenie dzikich wysypisk.

W 2016 r. Gmina Rymanów przystąpiła do budowy Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK). Na wyposażenie PSZOK zakupiono komplet składający się z 6 pojemników KP-11, wagę najazdową samochodową i pomostową. W 2017 r. rozbudowano PSZOK o budynek socjalno – biurowy. Prowadzono również prace nad poszerzeniem katalogu odpadów odbieranych na PSZOK. Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych prowadzony jest przez Zakład Gospodarki Komunalnej i mieszkańcy mogą oddawać odpady selektywnie zebrane, wielkogabarytowe, zielone, elektrośmieci, opony, gruz, materiały izolacyjne.

Ogólny koszt realizacji zadania PSZOK - **736 645,02** są to środki własne gminy.

Ochrona gleb zmierza do zmniejszenia uciążliwości działań człowieka na środowisko, stąd też Gmina Rymanów dofinansowuje wykonanie analiz glebowych dla rolników, celem racjonalizacji poziomu nawożenia, a tym samym ograniczenie przedostawania się do gleby i wód nadmiernych ilości nawozów. Łączny poziom dofinansowania do wykonania analiz glebowych w latach 2013-2018 wyniósł – 3 602,00 zł

Wdrożenie Nowego Systemu Gospodarki Odpadami Komunalnymi na terenie Gminy Rymanów poprzedzone było kampanią edukacyjną i informacyjną, co zostało opisane w pkt. 4. Edukacja ekologiczna.

Działania gminy w zakresie koordynacji i pozyskiwania środków na inwestycje w ostatnich 5 latach:

W latach 2007-2018 usunięto azbest z ponad 425 obiektów położonych na terenie Gminy Rymanów 1.048,690 Mg odpadów zawierających azbest. Koszt łączny tego zadania wyniósł ponad **350 tys.** zł.

Dofinansowanie (kwota, źródło):

„Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Rymanów”

2013 - NFOŚiGW - **18 200,50 zł**, WFOŚiGW – **12 740,35 zł**

2014 - NFOŚiGW – 5 048,60 zł, WFOŚiGW – 3 534,02 zł
2015 - NFOŚiGW – 8 689,00 zł, WFOŚiGW – 6 082,30 zł
2016 - NFOŚiGW – 8 074,00 zł, WFOŚiGW – 12 651,80 zł
2017- NFOŚiGW – 2 0317,20 zł, WFOŚiGW – 14 222,04 zł

Założenia inwestycyjne na kolejne 2 lata.

Rozbudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych

2. Ochrona powietrza (główne źródła emisji, ograniczanie emisji, gazyfikacja)

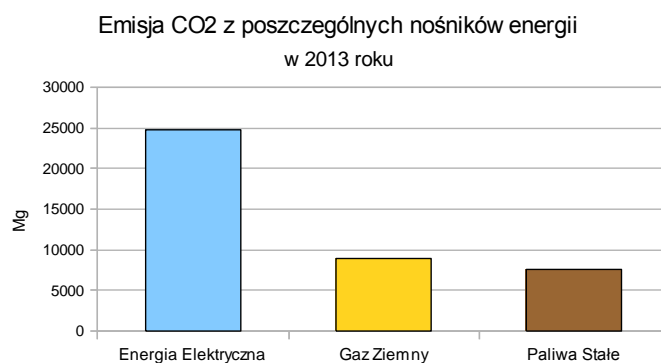
Na terenie Gminy Rymanów decydujące znaczenie mają źródła emisji związane z działalnością i bytowaniem człowieka, takie jak:

- spalanie paliw
- komunikacja
- gospodarka komunalna
- procesy technologiczne

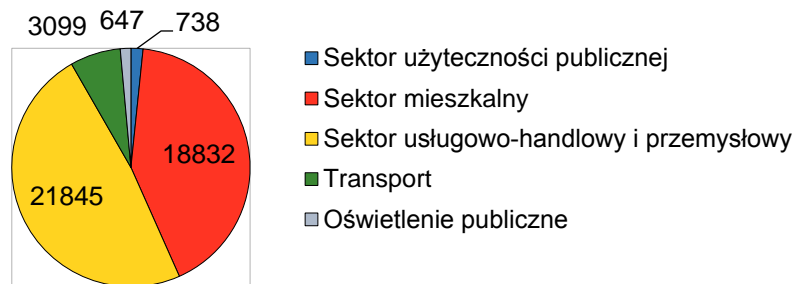
We wszystkich budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy Rymanów do celów grzewczych wykorzystuje się gaz, co jest zjawiskiem pozytywnym ze względu na relatywnie niski wskaźnik emisji zanieczyszczeń pochodzących z wykorzystania tego nośnika energii. Z kolei najpopularniejszym paliwem do ogrzewania mieszkań jest drewno/biomasa co jest korzystne w odniesieniu do emisji CO₂ (zerowy wskaźnik emisji) ale może powodować niekorzystne zmiany jakości powietrza w sezonie grzewczym.

Największy udział w zużyciu energii elektrycznej i gazu ma sektor usługowo-handlowy.

Brak znaczących w skali kraju i Europy szlaków komunikacyjnych sprawia, iż udział transportu w zużyciu energii końcowej na jej obszarze jest relatywnie niski. Podobnie jak udział transportu w emisji CO₂ dla badanego obszaru.

Emisja CO2 w poszczególnych sektorach

Gmina Rymanów wspólnie z Gminą Jaśliska i Lesko realizuje projekt dotyczący wsparcia energetyki rozproszonej wśród mieszkańców. Planowane jest zamontowanie 182 zestawów kolektorów słonecznych, 263 instalacji fotowoltaicznych oraz 98 kotłów na biomasę (pellet), co w znacznym stopniu wpłynie na poprawę stanu jakości powietrza.

Wpływ na jakość powietrza, przede wszystkim na ilość zanieczyszczeń pyłowych ma częstotliwość czyszczenia ulic na mokro. Dlatego w Rymanowie i Rymanowie Zdroju wprowadzono czyszczenie ulic na mokro w ciągu sezonu.

Energia z wiatru

Na terenie gminy zlokalizowane są elektrownie wiatrowe EW 160-22-30NOWOMAG prywatnych inwestorów, które podłączone są do sieci dystrybucyjnej Rzeszowskiego Zakładu Energetycznego.

W planie zagospodarowania Gminy Rymanów przewidziano tereny pod inwestycje aeroenergetyczne.

Energia słoneczna

Oprócz kolektorów słonecznych na budynkach użyteczności publicznej, kolektory założone są na ok. 70 budynkach jednorodzinnych.

Energia z wody

Na terenie gminy Rymanów zlokalizowane są trzy zespoły produkujące energię wykorzystując przepływ wody. Dwa z nich zostały zamontowane na wybudowanej betonowej zaporze na zbiorniku Besko, który spiętrza wody rzeki Wisłok na cele komunalnego poboru wody bezpośrednio ze zbiornika oraz do celów energetycznych.

Ekologiczny transport

W działania związane z ochroną powietrza włączają się również aktywnie prywatni przedsiębiorcy.

- W 2018 r. w sierpniu prywatna firma Wycieczki4u Zofia Niemczyk wraz z Gminą Rymanów zorganizowały bezpłatne poznanie Gminy Rymanów ekologicznym pojazdem – meleksem. Akcja miała na celu ukazanie walorów historyczno-przyrodniczych gminy, dlatego do współpracy zaproszono firmę dysponującą ekologicznym środkiem transportu. Uczestnicy całej akcji, zarówno mieszkańcy, jak i turyści, mieli zwrócić także uwagę na konieczność dbania o środowisko, które dla gminy Rymanów jest wyjątkowo ważne. Taka forma zwiedzania gminy cieszyła się dużym zainteresowaniem zarówno mieszkańców, jak i turystów.

- Pierwsza ekologiczna taksówka w Rymanowie-Zdroju

Cicha jazda i brak spalin to podstawowe zalety elektrycznych samochodów, które stają się coraz popularniejsze wśród miłośników motoryzacji szczególnie tych pokonujących niewielkie odległości w ciągu dnia. Zalety pojazdów elektrycznych dostrzegł jeden z mieszkańców naszego kurortu – pasjonat motoryzacji i odnawialnych źródeł energii. W odpowiedzi na najnowsze trendy oraz w trosce o środowisko naturalne rozpoczął obsługę gości i mieszkańców rymanowskiego Uzdrowiska pierwszą ekologiczną taksówką.

Jak sam mówi – elektryczny samochód to pojazd dla osób świadomych ekologicznie – nie emituje spalin więc jest idealny do uzdrowiska.

Doposażenie jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych

Celem zabezpieczenia obszarów o wysokich walorach przyrodniczych, w tym Natura 2000, mieszkańców i osób przebywających na obszarze gminy uzdrowskiej w sytuacjach zagrożeń związanych z klęskami żywiołowymi, katastrofami technologicznymi, ekologicznymi i komunikacyjnymi Gmina Rymanów każdego roku podejmuje działania mające na celu zwiększenie potencjału technicznego Ochotniczych Straży Pożarnych z terenu Gminy Rymanów, umożliwiającego prowadzenie skutecznych działań na wypadek klęsk żywiołowych i awarii, poprzez min. zakup samochodów gaśniczych i narzędzi.

Celami ogólnymi przedsięwzięcia są min.:

- ochrona zasobów przyrodniczych

- poprawa poziomu bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców gminy Rymanów, zwłaszcza miejscowości Klimkówka, turystów i kuracjuszy

Edukacja

Zagadnienia związane z ochroną powietrza stanowią również przedmiot działań edukacyjnych prowadzonych na terenie Gminy Rymanów, co zostało opisane w pkt. 4. Edukacja ekologiczna.

Założenia inwestycyjne na kolejne 2 lata.

- budowa nowego energooszczędnego oświetlenia ulicznego
- modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego

Inwestycje mające korzystny wpływ na gospodarkę niskoemisyjną na terenie gminy:

- budowa i modernizacja dróg gminnych,
- budowa chodników wzdłuż dróg gminnych wraz z budową ścieżek rowerowych,
- budowa i modernizacja mostów i kładek,
- budowa kompleksu basenowego z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii (OZE),
- modernizacja, rozbudowa Domu Kultury GOK w Rymanowie z wykorzystaniem OZE.

Niemalże cały obszar gminy jest zgazyfikowany i posiada korzystne warunki zasilania w gaz. **Z instalacji gazowej korzysta 13670 ludności, czyli 88,3%.**

Działania gminy w zakresie koordynacji i pozyskiwania środków na inwestycje w ostatnich 5 latach:

1.Opracowanie Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Rymanów na lata 2016-2020

Plan gospodarki niskoemisyjnej jest dokumentem wielosektorowym, który swoim zakresem obejmuje wszystkie obszary użytkowania energii oraz wskazuje kierunki i zadania do realizacji na terenie Gminy, celem ograniczenia emisji i zużycia energii oraz wykorzystania OZE.

Celem głównym PGN dla Gminy Rymanów, wynikającym z prowadzenia działań ograniczających poziom niskiej emisji jest ograniczenie zużycia energii, oraz wzrost produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

2. Budowa stacji monitoringu powietrza w Rymanowie Zdroju wraz z wyposażeniem w niezbędne urządzenia oraz bieżąca obsługa stacji

Aby móc na bieżąco śledzić poziom jakości powietrza, Gmina Rymanów w 2016r. wybudowała stację monitoringu powietrza w Rymanowie Zdroju, na podstawie której można pozyskiwać rzetelną i aktualną informację określającą faktyczny stan jakości powietrza na obszarze uzdrowiska, stanowiącą narzędzie umożliwiające podejmowanie kroków zaradczych w przypadku uzyskania negatywnych wyników. Stacja jest wyposażona w niezbędne urządzenia do pomiaru pyłu zawieszonego PM10, PM2,5 i benzo(a)pirenu. **Razem z innymi stacjami tworzy ona sieć podkarpackiego monitoringu powietrza.** Wyniki stężeń zanieczyszczeń uzyskane w systemie automatycznych stacji pomiarowych, w tym wyniki dotyczące aktualnego stanu jakości powietrza, a także wyniki z przeprowadzonych pomiarów manualnych i pasywnych będą dostępne na stronie internetowej prezentującej informacje o jakości powietrza w województwie podkarpackim.

Ogólny koszt projektu - **340 803,06zł**

I. Środki własne Gminy Rymanów

1. Budowa stacji monitoringu powietrza **59 571,01zł**

2. Bieżąca obsługa i eksploatacja stacji monitoringu powietrza – **8 333,34zł**

II. Dofinansowanie:

1. Budowa stacji monitoringu powietrza

- WFOŚiGW w Rzeszowie – **227 761,82zł**

- Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego – **28 470,23zł**

2. Bieżąca obsługa i eksploatacja stacji monitoringu powietrza:

- WFOŚiGW w Rzeszowie – **8 333,33zł**

- Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego – **8 333,33zł**

3. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej.

Termomodernizacji poddano 16 budynków użyteczności publicznej. Zrealizowano dwa projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego. Wykonano docieplenie budynków, wymianę stolarki otworowej, wymianę kotłów centralnego ogrzewania, modernizację instalacji co i ciepłej wody użytkowej, zamontowano instalacje solarne.

a. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Rymanów

Główny cel projektu - poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej w Gminie Rymanów.

Przedmiotem projektu była modernizacja energetyczna 6 obiektów:

- Dom Ludowy – 3

- Remizę OSP - 1

- Zespół Szkół Publicznych - 2

Projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Osi Priorytetowej 2 „Infrastruktura techniczna” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013.

Całkowita wartość projektu: **1 670 900,64 PLN**

Dofinansowanie ze środków EFRR: **1 243 104,98 PLN**

b. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Rymanów

Projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020, współfinansowanego z europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Osi Priorytetowej nr III „Czysta Energia” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

Przedmiotem projektu była modernizacja energetyczna dziesięciu budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych w Gminie Rymanów, tj.:

1. Budynki szkolne - 4
2. Budynek Przedszkola - 1
3. Budynki Domów Ludowych - 3
4. Budynek OSP - 1
5. Budynku przy Ośrodku Kultury Fizycznej - 1

Cel bezpośredni projektu - wzrost efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej w Gminie Rymanów.

Całkowita wartość projektu: **2 472 391,27 PLN**

Dofinansowanie ze środków EFRR: **1 374 450,33 PLN**

4. Montaż instalacji solarnych na budynkach użyteczności publicznej, modernizacja istniejących kotłowni gazowych oraz budowa nowoczesnych zautomatyzowanych kotłowni gazowych

Urządzenia zamontowano w ramach realizacji projektów związanych z budową sal gimnastycznych oraz hali sportowej. Projekty były dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 oraz Ministerstwa Sportu i Turystyki

Koszt wykonanych urządzeń – **173 164,07 zł**

5. Wsparcie energetyki rozproszonej wśród mieszkańców Gmin Jaśliska, Lesko, Rymanów

Gmina Rymanów w partnerstwie z Gminą Lesko i Jaśliska otrzymała dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020, na realizację projektu związanego z budową instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii w budynkach mieszkalnych na terenie Gminy Rymanów.

W Gminie Rymanów projektem objętych zostanie 483 gospodarstwa domowe, w których zainstalowane zostaną 543 instalacje wykorzystujące odnawialne źródła energii (182 kolektory słoneczne, 263 instalacje fotowoltaiczne, 98 kotłów na pelet i zrębki).

Celem bezpośrednim projektu jest podwyższenie poziomu produkcji energii z odnawialnych źródeł energii w generacji rozproszonej na terenie gminy Rymanów.

Cele ogólne to:

- obniżenie emisji zanieczyszczeń
- zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza;
- poprawa efektywności energetycznej w indywidualnych budynkach mieszkalnych
- obniżenie kosztów zaopatrzenia w energię, promowanie postaw związanych z oszczędzaniem energii; - zwiększenie odpowiedzialności mieszkańców za stan środowiska i zanieczyszczenie powietrza;
- przeciwdziałanie zmianom klimatu i zwiększanie odporności lokalnych systemów energetycznych na zagrożenia wynikające z tych zmian.

Całkowita wartość projektu w części dotyczącej Gminy Rymanów : **7 499 719,18 PLN**

Dofinansowanie ze środków EFRR dla Gminy Rymanów: **4 781 452,34 PLN**

Projekt jest w trakcie realizacji.

6. Budowa instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii na terenie oczyszczalni ścieków w Rymanowie

Gmina Rymanów otrzymała dofinansowanie na realizację projektu pn. **Budowa instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii na terenie oczyszczalni ścieków w Rymanowie** w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020. W ramach projektu planuje się budowę instalacji fotowoltaicznej o łącznej mocy 150,20kWp oraz instalacji turbin wiatrowych o łącznej mocy 40kW.

Całkowita planowana wartość projektu: **1 538 130,24 PLN**

Planowane dofinansowanie ze środków EFRR dla Gminy Rymanów: **1 050 531,54 PLN**

Projekt jest w trakcie realizacji.

7. Rewitalizacja rymanowskiego rynku

Gmina Rymanów złożyła wniosek o dofinansowanie realizację projektu pn. **Rewitalizacja rymanowskiego rynku** w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020. W ramach projektu planuje się modernizację ciągów pieszo – jezdnych i parkingów celem zwiększenia płunności ruchu a tym samym zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza. Ponadto planuje się modernizację oświetlenia ulicznego oraz placów i pomieszczeń w budynkach na energooszczędne oraz utworzenie założeń zieleni miejskiej. Realizacja projektu przyczyni się również do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do powietrza.

Całkowita planowana wartość projektu: **6 531 728,53 PLN**

Planowane dofinansowanie ze środków EFRR dla Gminy Rymanów: **5 157 105,40 PLN**

Projekt został umieszczony na 1 miejscu listy rezerwowej.

8. Budowa i modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Rymanów

W latach 2013-2018 na terenie gminy przeprowadzono szereg prac związanych z budową i modernizacją nowego energooszczędnego oświetlenia ulicznego, mającego na celu poprawę oświetlenia ulic, dróg i skwerów, oraz ograniczenie wydatków budżetowych gminy na wydatki związane z zużyciem energii, zmniejszenie zużycia energii , obniżenie emisji CO₂ w stosunku

do tradycyjnych źródeł światła redukcja zużycia energii elektrycznej o ponad 50% na łączną kwotę ponad **2 mln zł**.

9. Doposażenie jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych

W latach 2013 – 2018 dokonano zakupu samochodów i narzędzi Razem na łączną kwotę – 515 483,04, w tym dotacje min. z WFOśiGW, - 120 255,63.

3. Gospodarka wodno-ściekowa

- a) stopień „zwdociągowania” gminy (%) – 41%
- b) system odprowadzania ścieków
  - procentowy udział ludności/ gospodarstw korzystających z kanalizacji sieciowej – 96%,
  - posiadających zagrodowe oczyszczalnie ścieków – 4%
  - posiadających szamba – mniej niż 1 %
- c) oczyszczalnia ścieków – technologia oczyszczania ścieków, gospodarka osadowa.

Istniejąca oczyszczalnia ścieków została oddana do eksploatacji w roku 1997.

- technologia oczyszczania ścieków – mechaniczno – biologiczna

Do oczyszczalni doprowadzane będą ścieki bytowe pochodzące z systemu kanalizacji i dowożone transportem samochodowym. Ścieki dowożone doprowadzane będą do stacji zlewnej, połączonej z kanalizacją wewnętrzną oczyszczalni. Ścieki dopływające kanalizacją sanitarną dopływają do pompowni ścieków. W komorze czerpalnej pompowni, na wylocie z kolektora doprowadzającego ścieki zamontowany jest rozdrabniacz kanałowy. Pompy pompowni tłoczą ścieki do komory kraty schodkowej, skąd są one odprowadzane do czterech piaskowników pionowych. Następnym obiektem technologicznym na drodze ścieków jest osadnik Imhoffa przeznaczony do usuwania ze ścieków zawieszin łatwo opadających oraz do fermentacji beztlenowej osadu wstępnego. Podczyszczony w osadniku Imhoffa ścieki odpływają do oczyszczania biologicznego w porcjowych reaktorach osadu czynnego. Reaktory pracują w technologii biologicznej defosfatacji, denitryfikacji i nitryfikacji i symultanicznej tlenowej stabilizacji nadmiernego osadu czynnego oraz nie wymagają stosowania osadników wtórnych. Ciągi technologiczne reaktorów porcjowych pracują cykliczne, co oznacza, że cykl pracy każdego ciągu technologicznego dzieli się na cztery fazy: napowietrzanie I, napowietrzanie II, sedimentacja, dekantacja. Po fazie dekantacji rozpoczyna się kolejny cykl oczyszczania - napełniania reaktora i kolejny cykl biochemicznego oczyszczania ścieków. Od chwili zakończenia procesu napowietrzania, powstające w komorze oczyszczania warunki beztlenowe sprzyjają kumulacji fosforu w biomase osadu czynnego oraz umożliwiają procesy denitryfikacji, uwalniające azot cząsteczkowy usuwany w fazie tlenowej do atmosfery. Zagęszczony i bogaty w fosfor ustabilizowany osad nadmierny jest usuwany z reaktora w fazie dekantacji.

Z komór bezciśnieniowych, ścieki oczyszczone odprowadzane są okresowo kanałem zrzutowym do odbiornika.

- gospodarka osadowa – wapnowanie i prasownie osadu wraz z jego zastosowaniem do uprawy roślin nie przeznaczonych do spożycia i do produkcji pasz

Zatrzymane w osadniku Imhoffa osady wstępne, po fermentacji beztlenowej są odprowadzane grawitacyjnie do zagęszczaczy grawitacyjnych. Ustabilizowany w bioreaktorach nadmierny osad czynny jest odprowadzany pompowo do zagęszczaczy grawitacyjnych. Odprowadzanie osadów będzie zsynchronizowane celem homogenizacji osadów mieszanych kierowanych do odwadniania. Z zagęszczaczy osad mieszany przepływa do zbiornika osadu mieszanego, skąd

pobierany jest i tłoczony na prasę do odwadniania osadu. Odwodniony osad bezpośrednio z prasy jest poddawany higienizacji. Składowanie osadów przed dalszym zagospodarowaniem odbywać się pod zadaszonym składowiskiem osadu, do którego osad jest przewożony.

Działania Gminy w zakresie koordynacji i pozyskiwania środków na inwestycje w gminie w ostatnich 5 latach

„Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Rymanowie”

Ogólny koszt projektu – **8 187 486,74** zł, w tym,
1. Środki własne Gminy Rymanów - **4672189,93** zł

2. Dofinansowanie:

Etap I – Działanie „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 w kwocie – **776 365,00zł** (zrealizowano w 2013r.)

Etap II – Fundusz Spójności działanie 1.1 Gospodarka wodno – ściekowa w aglomeracjach powyżej 15 tys. RLM priorytetu I Gospodarka wodno – ściekowa Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007 - 2013 w kwocie – **2 738 931,81**

„Budowa kanalizacji sanitarnej w Rymanowie i Rymanowie Zdroju oraz wodociągu w Rymanowie”

Ogólny koszt projektu – **244 853,89** zł, w tym,
1. Środki własne Gminy Rymanów – **94 613,89** zł

2. Dofinansowanie:

Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 w kwocie – **150 240,00zł**

„Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Wróblik Królewski, Gmina Rymanów”

Gmina Rymanów złożyła wniosek o dofinansowanie na realizację projektu pn. **Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Wróblik Królewski, Gmina Rymanów** w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020. W ramach projektu planuje się budowę sieci 5,69 km wodociągowej.

Całkowita planowana wartość projektu: **2 728 632,49** PLN

Planowane dofinansowanie ze środków EFRR dla Gminy Rymanów: **1 448 001,80** PLN

Projekt został umieszczony na 9 miejscu listy rezerwowej.

Przebudowa i rozbudowa sieci wodociągowej na terenie gminy Rymanów w latach 2013 -2018 Zakres rzeczowy: 4 567,50m

Wartość - **1 198 125,75** – środki własne gminy

Rozbudowa i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Rymanów w latach 2013 -2018

Zakres rzeczowy: 9 416,00m

Wartość - **2 484 789,71** – środki własne gminy

W ramach realizacji działań związanych z ochroną środowiska, Gmina Rymanów udziela mieszkańcom gminy dotacje celowe na realizację inwestycji mających na celu poprawę stanu środowiska i gospodarki wodnej na terenie gminy. Są to:

Zestawienie ilości przydomowych oczyszczalni ścieków i kwot przyznanej dotacji w latach 2013-2018

Lata realizacji [rok]	Ilość przydomowych oczyszczalni [szt.]	Przyznana dotacja [zł]
2013 - 2018	21 szt.	154 550,00 zł

Założenia inwestycyjne na kolejne 2 lata.

- budowa sieci wodociągowej
- budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Bałucianka
- przebudowa i modernizacji istniejącej sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej
- Budowa sieciowych przepompowni ścieków
- Rozbudowa istniejącej stacji odwadniania i higienizacji o instalację do końcowego przekształcenia osadów w granulowany nawóz”.

4. Edukacja ekologiczna (wymienić najważniejsze działania, programy)

- 1) *Kampania edukacyjną i informacyjną związana z Wdrożeniem Nowego Systemu Gospodarki Odpadami Komunalnymi na terenie Gminy Rymanów.*

Wszelkie informacje dotyczące Systemu przekazano mieszkańcom Gminy w postaci informacji zamieszczonych na stronie internetowej www.rymanow.pl, w rymanowskim Kurierze Samorządowym – stanowiącym dodatek do miesięcznika „Nasz Rymanów” oraz w postaci ulotek doręczonych mieszkańcom Gminy, obwieszczeń i ogłoszeń umieszczonych zwyczajowo na tablicach ogłoszeń. Ponadto informacje przekazywane były na zebraniach sprawozdawczych organizowanych przez Burmistrza Gminy Rymanów we wszystkich sołectwach i osiedlach Gminy. Przeprowadzono również kampanię edukacyjną wśród młodzieży wszystkich szkół na terenie Gminy Rymanów – wykład o funkcjonowaniu Nowego Systemu, obowiązkach Gminy i mieszkańców wygłoszony został podczas podsumowania Turnieju wiedzy ekologicznej organizowanego przez Gminny Ośrodek Kultury w Rymanowie.

- 2) *Konkursy i Turnieje Wiedzy Ekologicznej.*

Gminny Ośrodek Kultury w Rymanowie od 26 lat jest koordynatorem Turnieju Wiedzy Ekologicznej. Współorganizatorami, a zarazem sponsorami imprezy są następujące instytucje: Gmina Rymanów, Polski Związek Wędkarski - Koło w Rymanowie, Koło Łowieckie „Ryś”, Nadleśnictwo Rymanów oraz Karpacki Zespół Parków Krajobrazowych w Krośnie. Do realizacji konkursu angażują się również wszystkie szkoły z terenu Gminy Rymanów

W ramach Turnieju organizowane są trzy konkursy:

- Konkurs na wypracowanie tematyczne,
- Konkurs plastyczny „Ekologia”
- Konkurs Wiedzy Ekologicznej.

Kierowane są one do uczniów klas gimnazjalnych oraz klas VII oraz VIII szkół podstawowych. Uczestnicy Konkursu Wiedzy Ekologicznej przygotowują się do finału, uczestnicząc w wykładach tematycznych prowadzonych przez przedstawicieli w/w instytucji współpracujących z GOK. Są też dla nich organizowane wyjazdy terenowe do miejsc

atrakcyjnych przyrodniczo. W dniu finału piszą test sprawdzający zdobytą wiedzę. Uczniowie, którzy zdecydują się na udział w konkursie na wypracowanie tematyczne, mają do wyboru jeden z pięciu tematów, również zaproponowanych przez współorganizatorów

We wszystkich edycjach Turnieju Wiedzy Ekologicznej w latach 2013 – 2018 wzięło udział łącznie 474 uczniów.

Każdego roku zakup nagród dla uczestników wszystkich turniejowych konkursów pokrywa Gmina Rymanów ze środków przeznaczonych na ochronę środowiska. W latach 2013 – 2018 dało to łączną kwotę 12 000 zł.

Otrzymujemy również darowizny od Polskiego Związku Wędkarskiego – Koła w Rymanowie oraz od Koła Łowieckiego „Rys” – na każdą edycję łącznie ok. 1250 zł. Środki te przeznaczamy na organizację wycieczki – opłatę autokaru, biletów wstępu, poczęstunku.

W omawianym okresie otrzymaliśmy darowizny na łączną kwotę 7500 zł.

GOK ze swojej strony finansował koszty wykonania dyplomów, przygotowania testów (zakup papierów, tonerów itp.), poczęstunku podczas finału Turnieju przeznaczając na ten cel ok. 200 zł na każdą edycję, co daje w ciągu 6 lat kwotę 1 200,00 zł.

Łącznie na organizację Turniejów Wiedzy Ekologicznej w latach 2013 – 2018 przeznaczono kwotę 21 500 zł.

2013 rok – XXI TWE obejmował:

Udział uczniów w Turnieju:

- Konkurs wiedzy ekologicznej	– 27 osób
- Konkurs na wypracowanie tematyczne -	- 23 osób
- Konkurs plastyczny „Ekologia”	- 26 osób
Razem :	- 76 osób

- Wycieczka do **Rezerwatu przyrody „Gołoborze” w Rabem, na terenie Nadleśnictwa Baligród.**

Tematy wypracowań pisemnych :

- 1) „Energia odnawialna, a ochrona powietrza w Uzdrowskiej Gminie Rymanów” (temat UG)
- 2) „Las najbardziej ekologiczną fabryką na świecie – funkcje lasu” (temat Nadleśnictwa).
- 3) „Co wędkarze robią dla ekologii ?” (temat PZW).
- 4) „Opracuj projekt folderu formatu A4 (składanego na 3 części), reklamującego atrakcje przyrodnicze gminy Rymanów, zawierające opisy, fotografie oraz mapkę ze wskazaniem, gdzie się znajdują” (temat KZPK)
- 5) „Przyroda mojej najbliższej okolicy” (temat KŁ „Rys”).

2014 rok – XXII TWE obejmował:

Udział uczniów w Turnieju:

- Konkurs wiedzy ekologicznej	– 30 osób
- Konkurs na wypracowanie tematyczne	- 23 osoby
- Konkurs plastyczny „Ekologia”	- 32 osoby
Razem :	- 85 osób

- Wycieczka do **Miasteczka Galicyjskiego i Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku oraz wejście na punkt widokowy w Rezerwacie przyrody „Góra Sobień”.**

Tematy wypracowań pisemnych:

- 1) „Moja koncepcja projektu małej architektury oraz nasadzeń roślinnych mająca na celu podniesienie wartości estetycznej i przyrodniczej wybranego parku na terenie gminy Rymanów” (propozycja UG).

- 2) „Wpływ zróżnicowanej gospodarki leśnej na trwałość utrzymania zasobów leśnych w Polsce” (propozycja Nadleśnictwa).
- 3) Czy wędkarstwo i ekologia zawsze idą w parze ? (propozycja PZW).
- 4) Zaplanuj rodzinną wycieczkę w ciekawe miejsce przyrodnicze w gminie Rymanów (propozycja ZKPK).
- 5) „Las naszym wspólnym dobrem” (propozycja Koła Łowieckiego)

2015 rok – XXIII TWE obejmował

Udział uczniów w Turnieju:

- Konkurs wiedzy ekologicznej	– 28 osób
- Konkurs na wypracowanie tematyczne	- 22 osoby
- Konkurs plastyczny „Ekologia”	- 23 osoby
Razem :	- 73 osoby

- Wycieczka do **Zagrody Pokazowej Żubrów w Muczmem.**

Tematy wypracowań pisemnych:

- 1) „Odpady niebezpieczne powstające w gospodarstwach domowych gminy Rymanów – przygotuj projekt prelekcji lub ulotki edukacyjnej dla mieszkańców”(temat UG).
- 2) „Turystyka w regionie. Czy wiemy, jakie możliwości na poznanie dziedzictwa przyrodniczo – historycznego swojej okolicy daje nam baza turystyczna zlokalizowana na terenie Nadleśnictwa Rymanów ?” – praca z ankietą, zebranie danych i opracowanie wyników (temat Nadleśnictwa).
- 3) „Wędkarstwo – hobby, sport, ekologia” (temat PZW).
- 4) „Opracuj 15-minutową prezentację multimedialną atrakcji przyrodniczych i kulturowych gminy Rymanów” (temat ZKPK).
- 5) „Przykłady działań mieszkańców naszej gminy, które należy piętnować jako te, które powodują degradację zasobów przyrody” (temat Koła łowieckiego).

2016 rok – XXIV TWE obejmował

Udział uczniów w Turnieju:

- Konkurs wiedzy ekologicznej	– 27 osób
- Konkurs na wypracowanie tematyczne	- 23 osoby
- Konkurs plastyczny „Ekologia”	- 23 osoby
Razem :	- 73 osoby

- Wycieczka do **Arboretum w Bolestraszcach.**

Tematy wypracowań pisemnych:

- 1) „Formy ochrony przyrody występujące na terenie gminy Rymanów” – prezentacja multimedialna lub praca pisemna (propozycja UG).
- 2) „Wielofunkcyjna gospodarka leśna. Wymień i opisz funkcje lasu” (propozycja Nadleśnictwa)
- 3) „Wpływ atrakcyjności wędkarskiej wód na turystykę w gminie Rymanów” (propozycja PZW).
- 4) „Nagraj 3 – 5 minutowy film (na płycie DVD) prezentujący atrakcje przyrodnicze i historyczne Twojej miejscowości” (propozycja ZKPK).
- 5) „Jaki wpływ na życie ma działalność człowieka niezgodna z obowiązującymi ustawami dotyczącymi ekologii ?” (Propozycja Koła Łowieckiego).

2017 rok – XXV TWE obejmował

Udział uczniów w Turnieju:

- Konkurs wiedzy ekologicznej – 27 osób
- Konkurs na wypracowanie tematyczne – 24 osoby
- Konkurs plastyczny „Ekologia” – 24 osoby
- Razem : - **75 osób**

- Wycieczka do Muzeum - Zamku w Łańcucie, zwiedzanie również Oranżerii i Storczykarni.

Tematy wypracowań pisemnych:

- 1) „Stan czystości powietrza na terenie gminy Rymanów, na tle naszego województwa i kraju” (temat UG)
- 2) „Od nasionka do drzewa – cykl życia lasu gospodarczego” (temat Nadleśnictwa)
- 3) „Jak działalność człowieka (regulacja rzek i potoków) wpływa na środowisko życia ryb i innych zwierząt wodnych ?” (temat PZW)
- 4) „Zaprojektuj dowolnego rodzaju ścieżkę rekreacyjno-przyrodniczą na terenie gminy Rymanów” (propozycja przystanków, opis terenu, legendy, przewidywana infrastruktura itp.) (temat ZKPK).
- 5) „Przykłady działań mieszkańców naszej gminy i okolicy, które powodują degradację zasobów przyrody” (temat Koła Łowieckiego).

2018 rok – XXVI TWE obejmował:

Udział uczniów w Turnieju:

- Konkurs wiedzy ekologicznej – 32 osoby
- Konkurs na wypracowanie tematyczne – 23 osoby
- Konkurs plastyczny „Ekologia” – 37 osoby
- Razem : - **92 osoby**

- Wycieczka do Mucznego – zwiedzanie Zagrody Pokazowej Żubrów, pawilonu wystawowego w Centrum Promocji Leśnictwa oraz kościółek św. Huberta.

Tematy wypracowań pisemnych:

- 1) „Bezpieczne usuwanie wyrobów zawierających azbest – przygotuj pracę pisemną tematyczną lub projekt prelekcji w formie prezentacji multimedialnej wraz z projektem ulotki edukacyjnej dla mieszkańców” (temat UG)
- 2) „Jeden las, wiele potrzeb – wielofunkcyjna gospodarka leśna w kontekście roli lasu w życiu człowieka” (temat Nadleśnictwa)
- 3) „Występowanie różnych gatunków ryb w zależności od rodzaju wód” (temat PZW)
- 4) „Zaprojektuj grę planszową uwzględniając walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne gminy Rymanów” (temat ZKPK).
- 5) „W związku z jubileuszem 70-lecia Koła łowieckiego RYŚ w Rymanowie przedstaw tradycje i zwyczaje myśliwskie” (temat Koła Łowieckiego).

We wszystkich edycjach Turnieju Wiedzy Ekologicznej w latach 2013 – 2018 wzięło udział łącznie 474 uczniów

Organizując przez wiele lat Turniej Wiedzy Ekologicznej liczymy na to, że ten rodzaj edukacji wpłynie na podniesienie świadomości ekologicznej młodego pokolenia. Zaowocuje to w przyszłości lepszym stanem naszego środowiska naturalnego, a co za tym idzie – poprawą stanu zdrowia mieszkańców.

Młodzież uczestniczy w wykładach o różnej tematyce – pogłębia szkolną wiedzę na temat organizacji ochrony przyrody w Polsce, poznaje formy ochrony w najbliższej okolicy,

problemy związane z gospodarką odpadami, gospodarkę leśną oraz działalność Polskiego Związku Wędkarskiego i Koła Łowieckiego. Opracowanie prac pisemnych lub plastycznych często wymaga bezpośredniej obserwacji środowiska w terenie, pokazywania działań niekorzystnych dla środowiska oraz piętnowanie ich. Być może niejedną z tych młodych osób zapobiegnie wywiezieniu śmieci do lasu lub spalaniu ich w piecach we własnych domostwach. Wycieczki do miejsc ochrony przyrody uwarżliwiają młodzież na piękno przyrody, pozwalają na bezpośredni kontakt ze światem roślin i zwierząt, uczą rozpoznawać chronione gatunki fauny i flory. Umiejętność tę wykorzystują podczas konkursu wiedzy ekologicznej, gdzie jednym z etapów jest rozpoznawanie roślin, zwierząt i ryb chronionych.

3) *Zbiórka makulatury*

- Coroczna akcja ma związek z obchodami Dnia Ziemi i jest organizowana wiosną. Jej celem jest promowanie postaw ekologicznych w społeczeństwie. Na obchody tego Dnia składa się zwykle wiele wydarzeń organizowanych przez różnorodne instytucje. Zakład Gospodarki Komunalnej w Rymanowie przy współpracy Nadleśnictwa oraz Szkół włącza się w obchody Święta Ziemi poprzez zorganizowanie akcji zbierania makulatury. Każdego roku akcja cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony młodzieży i mieszkańców. Dodatkową motywacją dla szkół było to, iż placówka, która uzbiera największą ilość makulatury /w przeliczeniu na jednego ucznia/, otrzyma nagrodę. Każdego roku zostaje zebrane ok. 10-16 ton makulatury, a w zamian za włączenie się do akcji zainteresowani /uczniowie, mieszkańcy/ za każde dostarczone 10 kg papieru otrzymują 1 sadzonkę drzewka. Fundatorem drzewek jest Nadleśnictwo Rymanów. Co roku w akcję włącza się młodzież ze szkół /ok. 800 dzieci/ oraz ok. 2000 osób dorosłych.

- Zbiórka makulatury na budowę studni w Afryce

Co roku z powodu braku czystej wody i odpowiednich warunków sanitarnych umiera 2 miliony ludzi – to tak, jakby z powierzchni świata zniknęło miasto wielkości Warszawy. Życie i zdrowie tracą przede wszystkim dzieci – ich organizm ma najmniej siły, by obronić się przed zarazkami znajdującymi się w brudnej wodzie. Czerpanie wody z niebezpiecznych źródeł wiąże się z ryzykiem zakażenia pasożytami i malarią.

Ktoś obliczył, że 1 kilogram makulatury to aż 75 litrów wody w Afryce.

Propozycja zbiórki makulatury spotkała się z przychylnością Zakładu Gospodarki Komunalnej oraz samorządu gminy Rymanów. Co roku trwa akcja pomocy mieszkańcom Afryki.

W każdym tygodniu w określonym terminie czynny jest punkt zbiórki makulatury w dostosowanym do tego celu i oznakowanym kontenerze.

W akcję zaangażowani są oprócz ww. również wójtowie i burmistrzowie gmin sąsiednich, parafie, szkoły, ZGK w Rymanowie, pracownicy UG w Rymanowie oraz inne osoby.

Cel zbiórki jest szlachetny, bo pieniądze uzyskane ze sprzedaży makulatury idą na wybudowanie studni w najbiedniejszych regionach Afryki, gdzie nie ma elementarnych warunków do życia, zwłaszcza dostępu do czystej wody. Akcja ma charakter misyjny, edukacyjny i ekologiczny. Rozwiązuje też problem pozbycia się starych gazet, opakowań, zeszytów czy ulotek w sposób pożyteczny.

4) *Akcja zbierania śmieci inicjowana przez mieszkańców/stowarzyszenia*

Rzeki, lasy, jeziora to najczęściej odwiedzane latem miejsca w Beskidzie Niskim. Turyści, mieszkańcy wypoczywający na łonie natury bardzo często zostawiają w miejscach wypoczynku butelki, puszki, papiery i inne opakowania. Ten bałagan zanieczyszcza nie tylko środowisko ale szkodzi innym wypoczywającym latem turystom.

Dlatego z inicjatywy Fundacji „Jaś Wędrowniczek” odbyło się sprzątanie najczęściej odwiedzanych w okresie letnim miejsc wypoczynku na obszarze Dorzecze Wisłoka. Pracownicy stowarzyszenia LGD „Dorzecze Wisłoka”, wolontariusze Fundacji „Jaś Wędrowniczek” oraz Woprowcy zbierali śmieci na Woprowce w Sieniawie oraz wzdłuż rzeki Wisłok w Rudawce Rymanowskiej. Łącznie zebrano ok. 36 worków śmieci. Celem akcji było promowanie nie śmiecenia oraz inicjowanie działań dzięki którym zmniejszy się negatywny wpływ na środowisko.

5) Akcja „Wiosenne porządki”

Zakład Gospodarki Komunalnej przy współpracy z Fundacją „Jaś Wędrowniczek” organizował akcje mające na celu dbanie o czystość otaczającego nas krajobrazu. Akcja również cieszyła się dużym zainteresowaniem mieszkańców. Podczas działania co roku zostaje zebranych ok. 5-6 ton odpadów z przydrożnych rowów i koryta rzeki Tabor z terenu Gminy Rymanów. „Wiosenne Porządki” to akcja niebywale potrzebna, gdyż zachęca ludzi do działania, uczy odpowiedzialności, pobudza do inicjatywy i pomysłowości. Jesteśmy przekonani, że tego typu akcje owocują zwiększeniem chęci dbania o środowisko i udowadniają, że są niezwykle istotnym narzędziem w procesie edukacji młodego pokolenia. Co roku w akcję włącza się ok. 50 osób.

6) konkurs plastyczny „Wszystkie dzieci segregują śmieci”

Konkurs został zorganizowany w 2017r i skierowany był do wszystkich uczniów szkół podstawowych z terenu gminy Rymanów. Nagrodzone i wyróżnione dzieci otrzymały dyplomy oraz nagrody rzeczowe. Dodatkowo ZGK podejmował działania mające na celu edukowanie najmłodszych dzieci w Przedszkolu św. Józefa w Rymanowie. Polegało to na zorganizowaniu wycieczki na teren Zakładu, gdzie 5 i 6-latkowie brały czynny udział w segregowaniu śmieci. Dla wszystkich przedszkolaków zostały przygotowane nagrody.

7) Imprezy w Galerii Sztuki nawiązujące do środowiska przyrodniczego i ochrony środowiska

W skład Gminnego Ośrodka Kultury w Rymanowie wchodzi Biuro Informacji Turystycznej oraz Galeria Sztuki, które swoją działalność prowadzą w Rymanowie Zdroju. Wśród organizowanych przez nie imprez znajdujemy również takie, które mają związek z ochroną, i poznawaniem piękna przyrody.

Przykłady działań BIT:

- organizowanie rajdów pieszych z Rymanowa Zdroju do Rudawki Rymanowskiej – każdego roku 1 maja. W rajdach uczestniczy każdorazowo ok 50 osób, co w ciągu 6 lat daje ok. 300 osób,
- przez ostatnie 2 lata organizowane były rymanowskie marsze na orientację „Po Uzdrowskiej Gminie Rymanów” – uczestniczyło w nich łącznie ok 90 osób,
- w 2016 i 2017 roku odbyły się imprezy pod nazwą : Zimowy spacer – „Ubieraj z nami zdrojowego iglaka” – z oferty BIT skorzystało łącznie ok. 80 osób.

Imprezy w Galerii Sztuki nawiązujące do środowiska przyrodniczego:

- wystawa rysunku satyrycznego pn. „Stop zaśmiecaniu lasów” (Barbara Kułak – Nadleśnictwo Rymanów), wystawę obejrzało ok. 150 osób,
  - prelekcja pod tytułem „Walory przyrodniczo – turystyczne w Nadleśnictwie Rymanów” oraz film o rezerwacie przyrody „Źródlika Jasiołki” (Barbara Kułak – Nadleśnictwo Rymanów), uczestnicy – ok. 30 osób,
  - pejzaże narciarskie – pokaz diporam Waldemara Czado – obejrzało ok 30 osób,
  - wystawa „Leśne fotografie 2014” – Edwarda Marszałka – obejrzało ok. 160 osób,
  - wystawa „Muszle ślimaków morskich” – ze zbiorów Andrzeja Penara. Obejrzało ok. 180 osób,
  - Prelekcja „Bieszczady mniej znane – szlakami ikon”. Prelekcję wygłosił Stanisław Orłowski. Uczestniczyło w niej ok. 40 osób,
  - „O drzewach, krzewach i siekierach”, prelekcja Edwarda Marszałka, której wysłuchało ok. 35 osób,
  - „W poszukiwaniu Bieszczad i Beskidu Niskiego” – wykład Wojciecha Krukara, którego wysłuchało ok. 30 osób,
  - „Na karpackim krańcu Rzeczypospolitej” – Pogadanka Witolda Grodzkiego. Wysłuchało jej ok. 30 osób,
  - wystawa kolekcji Macieja Głowackiego „Herbarium i kwiaty Beskidu Niskiego”. Otwarcie wystawy towarzyszyła prelekcja autora oraz pokaz suszenia roślin. Wystawę obejrzało i prelekcji wysłuchało łącznie ok. 150 osób.
- W wymienionych imprezach zorganizowanych przez BIT i Galerię Sztuki udział wzięło łącznie ok. 1315 osób.

Z oferty Biura Informacji Turystycznej i Galerii Sztuki korzystają zarówno mieszkańcy naszej gminy, jak i licznie przebywający w Rymanowie Zdroju kuracjusze i turyści z całej Polski. Udział w tego typu działaniach pozwala im bliżej poznać nasz region i docenić jego walory przyrodnicze i turystyczne.

8) Edukacyjne ścieżki przyrodnicze :

Z myślą o miłośnikach turystyki pieszej i bliskiego kontaktu z naturą w okolicach Rymanowa wyznaczone zostały następujące ścieżki spacerowe i przyrodnicze :

- **Ścieżka przyrodnicza „Rymanów Zdrój”** posiada długość 5 km.
- Na trasie oznakowano ciekawostki przyrodnicze, punkty widokowe, miejsca historyczne. Ilość przystanków: 16.
- **Ścieżka przyrodnicza "W dolinie Wisłoka"** posiada długość 10 km. Znakowanie: biało pomarańczowy kwadrat. Ilość przystanków: 7. Ścieżka zlokalizowana jest na obszarze Leśnictwa Puławy. Trasa tworzy pętlę. Rozpoczyna się i kończy w miejscowości Puławy Dolne, wsi położonej w malowniczych terenach o znacznych walorach krajobrazowych i turystycznych, gdzie cisza i spokój oraz gościnność lokalnej ludności sprzyjają wypoczynkowi.
- **Ścieżka spacerowa zielona "Czy zobaczymy Tatry?"** z Rymanowa Zdroju przez Przymiarki do Iwonicza Zdroju - 7 km. Trasa wiedzie z Rymanowa Zdroju brzegiem lasu, polną drogą grzbietem pasma "Przymiarek" i ponownie wchodzi w las otaczający uzdrowisko Iwonicz. Trasa jest bardzo piękna widokowo. Z grzbietu rozciąga się widok na teren Beskidu Niskiego, Bieszczadów, Tatr. Po drodze mijamy skupiska roślin chronionych.

- **Ścieżka spacerowa** żółta "Do cudownej wody" z Rymanowa Zdroju przez Klimkówkę do Iwonicza Zdroju - 7 km. Trasa oznakowana z uzdrowiska Rymanów do uzdrowiska Iwonicz Zdrój. Przebiega terenem leśnym po drodze mijając zabudowania dawnego wyciągu narciarskiego, karczmiska i miejsca kultu oraz źródelka z cudowną wodą. Idąc trasą można podziwiać wspaniałe krajobrazy Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej.
- **Ścieżka spacerowa** niebieska "Kalwaryjską ścieżką" z Rymanowa Zdroju do Rymanowa - 4 km. Wiedzie z uzdrowiska do miasteczka Rymanów. Wiedzie polną drogą tzw. "lubatowską". Po drodze cały czas mamy okazję podziwiać wspaniałe panoramy Pogórza Strzyżowskiego, Pogórza Bukowskiego i Wzgórz Rymanowskich.
- **Ścieżka spacerowa "Do przełomu Wisłoka"** z Rymanowa Zdroju do Rudawki Rymanowskiej. Długość trasy ok. 8 km, czas przejścia - 3 godziny. Początkowo trasa prowadzi przez teren nieistniejącej, wysiedlonej po II wojnie światowej wsi "Wołuszowa". Po drodze mijamy "zagrodę łemkowską" i cerkwisko. Przez ok 1/3 długości trasa biegnie równoległe z czerwonym głównym szlakiem beskidzkim. Następnie leśnym duktem schodzi do Rudawki Rymanowskiej, gdzie znajduje się największa w polskich Karpatach -wysoka na 40 metrów- odkrywka łupków menilitowych, zwana "ścianą Olzy" , która jest celem wycieczki.
- **Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego**, szlak turystyczny, znakowany kolorem czerwonym, biegnie z Ustronia w Beskidzie Śląskim do Wołosatego i jest najdłuższym szlakiem Karpat – ogółem liczy 519 km. Trasa wiedzie głównie leśnymi drogami i ścieżkami. Na teren gminy Rymanów szlak wchodzi w południowo-wschodniej jej części, biegnie w kierunku rezerwatu „Bukowica”, przez Puławy, Wisłoczek, Rymanów Zdrój do Iwonicza Zdroju. Trasa w zasięgu terytorialnym gminy liczy 19 km.

9) *Działalność edukacyjna prowadzona przez szkoły.*

W załączeniu informacje z poszczególnych szkół na temat działań dotyczących edukacji ekologicznej